

ELEŞTİREL SÖYLEM ÇERÇEVESİ: DOKTORA ŞİDDET HABERLERİNİN TEUN ADRIAN VAN DIJK'IN YAKLAŞIMIYLA ÇÖZÜMLENMESİ

Ömer ÖZER¹

Özlem DORUK ŞAHİN²

ÖZ

Bu çalışmada eleştirel söylem çözümlemesinin öncülerinden Teun Adrian van Dijk'in sosyobilişsel yaklaşımıyla, sabah.com.tr ve sozcu.com.tr internet haber sitelerinde 2023'te yayımlanan ve doktora şiddet içeren haberler incelenmiştir. Çalışma, Türkiye'de van Dijk merkezli eleştirel söylem çözümlemesi çalışmalarında karşılaşılan eksikliklere karşı doğru bir kuramsal temel ve çözümleme vaat etmektedir. Bu çerçevede çalışmada temel amaç "doktora şiddet haberlerini eleştirel söylem çözümlemesiyle doğru biçimde ele almak ve söylemde yapılan ideolojik üretimi ortaya koymak" olarak benimsenmiştir. Çalışmanın kuramsal temelinde; Teun Adrian van Dijk'in yaklaşımındaki bazı kavramlara yer verilmiş, zihni modeller ve durum modelleri açıklanmış ve haberin algılanışı bağlamında model nosyonunun önemi üzerinde durulmuştur. Yöntem kısmında da van Dijk'in şeması ile çözümleme gerçekleştirilmiştir. Bulgular van Dijk'in modelinin Türkçe haberler ile uyumlu olduğunu göstermiştir. sabah.com.tr ve sozcu.com.tr internet haber sitelerinin haberleri sunma biçimi, bazı başlıkların sunumunda ortaya çıkan farklılıklar bir yana bırakılırsa benzerlikler içermektedir. Global ve yerel tutarlılık, sentaktik ve sözcük tercihler, tematik ve şematik yapı ve dolaylı anlatım ile bilişsel süreçlerin oluşumu benzerdir. Eleştirel dilbilimin kavramları ve çalışmada benimsenen sosyo-politik duruş çerçevesinde yapılan çözümleme ile haberlerde kullanılan dilin, doktorları şiddetin sorumlusu olarak gösterdiği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Teun Adrian van Dijk, Eleştirel söylem çözümlemesi, Sosyobilişsel yaklaşım, doktora şiddet haberleri.

CRITICAL DISCOURSE FRAMEWORK: ANALYSIS OF NEWS ON VIOLENCE AGAINST DOCTORS USING TEUN ADRIAN VAN DIJK'S APPROACH

ABSTRACT

In this study, news about violence against doctors published in 2023 on the internet news sites sabah.com.tr and sozcu.com.tr were analyzed using Teun Adrian van Dijk's sociocognitive approach, one of the pioneers of critical discourse analysis. This study claims to provide a correct theoretical basis and analysis in response to the deficiencies encountered in van Dijk-centered critical discourse analysis studies

Araştırma Makalesi

Research Article

¹ Prof. Dr.
Anadolu Üniversitesi, İletişim
Fakültesi, Eskişehir, Türkiye

E-Posta
omerozer@anadolu.edu.tr
ORCID
0000-0003-2649-6182

²Öğr. Gör. Dr.
Anadolu Üniversitesi,
Açıköğretim Fakültesi, Eskişehir,
Türkiye

E-Posta
odoruk@anadolu.edu.tr
ORCID
0000-0001-8258-1758

Başvuru Tarihi / Received
30.06.2024

Kabul Tarihi / Accepted
25.09.2024

ÖZER, Ömer ve DORUK ŞAHİN, Özlem. (2024). Eleştirel Söylem Çerçevesi: Doktora Şiddet Haberlerinin Teun Adrian Van Dijk'ın Yaklaşımıyla Çözümlemesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (E-Gifder), 12 (3), 1150-1176.

conducted in Turkey. In this context, the main aim of the study is defined as “properly addressing news on violence against doctors through critical discourse analysis and revealing the ideological production within the discourse.” The theoretical basis of the study includes some concepts from Teun Adrian van Dijk's approach, and his schema was used for the analysis in the methodology, explaining mental models and context models, and emphasizing the significance of the model notion in the context of news. In the methodology section, the analysis was conducted using van Dijk's schema. The findings show that van Dijk's model is compatible with Turkish news articles. The way news is presented by the internet news sites sabah.com.tr and sozcu.com.tr contains similarities, aside from some differences in the presentation of certain headlines. Global and local coherence, syntactics, thematic and schematic structures, implications, as well as the formation of cognitive processes are similar. Through the analysis conducted within the framework of critical linguistics concepts and the socio-political stance adopted in the study, it has been revealed that the language used in the news portrays doctors as responsible for the violence.

Keywords: Teun Adrian van Dijk, Critical discourse analysis, Socio-cognitive approach, news on violence against doctor.

GİRİŞ

Bu çalışma, Türkiye’de doktorlara yönelik şiddetin medyadaki sunumunu konu edinmektedir. Çalışmanın yapılmasını gerekli kılan koşullar üç başlık altında toplanabilir. Bunlardan ilki, Türkiye’de sağlıkta şiddet olaylarının her geçen yıl artarak devam etmesi ve önemli bir toplumsal sorun haline almasıdır. Sağlık çalışanları içinde en çok şiddet gören grubun ise doktorlar olduğu görülmektedir. (Oral ve ark., 2018: 142-153). Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası’nın 2022 tarihli “Sağlık Çalışanları Şiddet Araştırması”, doktorların yüzde 93’ünün görevlerini yerine getirirken şiddete maruz kalma endişesi taşıdıklarını göstermektedir. (Sağlık-Sen, 2022: 61). Doktorlara yönelik şiddet haberlerinin medyadaki sunumuna odaklanan sistematik çalışmalar ile medyanın bu sorunun neresinde yer aldığı saptanabilir. Öte yandan bu çalışmada doktora şiddet haberlerinin incelenmesinde eleştirel söylem çözümlemesi kullanılmıştır. Eleştirel söylem çözümlemesi, kuramsal yapı ve uygulama boyutlarıyla Teun Adrian van Dijk’ın (1991) yaklaşımıyla uyum içerisinde gerçekleştirilmiştir.

Bu çerçevede, çalışmanın temel amacı, yönteminden yararlanan van Dijk’ın makro-mikro şeması uyarınca, 2023 yılı içinde sabah.com.tr ve sozcu.com.tr internet haber sitelerine yansıyan doktora şiddet haberlerinin eleştirel söylem çözümlemesi

ÖZER, Ömer ve DORUK ŞAHİN, Özlem. (2024). Eleştirel Söylem Çerçevesi: Doktora Şiddet Haberlerinin Teun Adrian Van Dijk'ın Yaklaşımıyla Çözümlemesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (E-Gifder), 12 (3), 1150-1176.

çerçevesinde nasıl sunulduğunu ortaya çıkarmaktır. Doktorluk, kurumsal anlamda insan sağlığı bakımından önemli bir noktayı temsil etmektedir. Doktorlar, zor şartlarda çalışmaktadırlar ve temel amaçları da insana sağlık dağıtmaktır. Önemli bir görevi yapmakta olan doktorlara görev sırasında düzenlenen saldırıların ve/veya uygulanan şiddetin haberlerini eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımı ile çözümlemek önemlidir. Nitekim eleştirel söylem çözümlemesi, egemenlik tarafına karşı durmaktadır ve baskıyı ortaya koyarken buna direnme olanaklarını da gün yüzüne çıkarmaktadır. Çalışma, 2023 yılında sabah.com.tr ve sozcu.com.tr internet haber sitelerinde yer alan haberler ile sınırlanmıştır. Bu yılın seçilmesinin nedeni çalışmaya başlanan yıldan önce tamamlanan son yıl olmasıdır. Çözümleme için sabah.com.tr ve sozcu.com.tr internet haber sitelerinin seçilmesinin nedeni ise farklı ideolojik çizgilere sahip olduklarının düşünülmesidir.

1. Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Eleştirel söylem çözümlemesi (ESÇ) sorun uyumlu ve disiplinler arası bir araştırma programı olarak tanımlanmaktadır (Wodak, 2014: 302). ESÇ, birden fazla yaklaşımdan oluşmaktadır. Özünde, dili sosyal pratik olarak görür (Fairclough ve Wodak, 1997; Wodak ve Meyer, 2009: 5). Bu anlamda dilin bağlamına göre kullanıldığını ve bunun da önemli olduğunu söylemek mümkündür. Eleştirel söylem çözümlemesi, sosyal eşitsizliği eleştirel olarak incelemeyi amaçlamaktadır (Weiss ve Wodak, 2003: 15). ESÇ, öncelikle gücün kötüye kullanımı, adaletsizlik ve eşitsizliğin söylem boyutuyla ilgilidir. Sosyal sorunlar tarafından güdülenmekte ve bu konularla ilgilenmektedir. Diğer söylem çözümlemecilerine benzemeyen bir şekilde, eleştirel söylem çözümlemecileri, açık bir sosyopolitik duruş göstermekte; kendi disiplinlerinde ya da daha genelde toplumda bakış açısını, yönelimlerini, amaçlarını açıkça belirtmektedirler.

Söylem, egemenlik tarafından yapılandırılır ve her söylem tarihsel olarak üretilir ve yorumlanır. Söz konusu egemenlik yapıları, güçlü grupların ideolojileri tarafından meşrulaştırılır (Wodak, 2002: 12). Eleştirel söylem çözümlemesi, baskıyı çözümlerken aynı zamanda eşitsiz güç ilişkilerine direnme olanaklarını da ortaya

ÖZER, Ömer ve DORUK ŞAHİN, Özlem. (2024). Eleştirel Söylem Çerçevesi: Doktora Şiddet Haberlerinin Teun Adrian Van Dijk'ın Yaklaşımıyla Çözümlemesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (E-Gifder), 12 (3), 1150-1176.

koymaya çalışmaktadır. Bu görüşe göre egemen yapılar, yani anlamın üretimindeki ideoloji ve gücün etkileri gizlenir ve böylece doğal formlar haline dönüşür. Direnme ise yaratıcılık eylemleri içinde sabit söylemsel pratiklerin kırılması olarak görülür.

Türkiye’de eleştirel söylem çözümlemesi alanında Dilbilimci S. Nalan Büyükkantarcioglu’nun (2012) ve Nükhet Elpeze Ergeç’in (2010) çalışmaları dikkat çekicidir. Çiler Dursun’un da (2013) bir kitabındaki çalışması olumlu değerlendirilecek düzeydedir. Ayrıca Ömer Özer’in (2015) van Dijk’a dayalı politik söylem çözümlemesi iletişim alanında yapılan ilk gerçek eleştirel söylem çözümlemesi olarak değerlendirilebilir.

1.1. Teun Adrian van Dijk’ın Yaklaşımından Bazı Kavramlar

Teun Adrian van Dijk, kendi ifadesiyle sosyo-bilişsel eleştirel söylem çalışmaları yapmaktadır. Bu yaklaşım Moscovici’nin sosyal temsil kuramı geleneğinden etkilenmiştir. Eleştirel söylem çözümlemesi alanının sosyo-psikolojik tarafı üzerinedir. Kuram, sosyal gerçekliğin çerçelenmiş, sistematikleştirilmiş olgusu olarak iş görmektedir. Onun odak üçlüsü söylem, biliş ve toplum arasında anlam kurmaktır. Söylem, jestler, tipolojik sayfa tasarımı, imgeler ve diğer “semiyotik” uyumlandırılmış ya da anlamlılığın çoklu medya boyutuyla ilgilidir. van Dijk, dilbilimi geniş bir ‘yapısal-işlevsel’ bağlamda ele almaktadır. ESC’nin sağlam bir bağlam kuramına dayandırılması gerektiğini savunur ve bu çerçevede, sosyal temsiller kuramının temel bir rol oynadığını ileri sürer (Wodak ve Meyer, 2009: 26).

Gelinen aşamada van Dijk’ın yaklaşımı bakımından bazı kavramların açıklanması gerekmektedir. Onun ürettiği çok sayıda kavram vardır ancak çalışmanın kapsamı gereği bunların tümüne yer vermek olanaklı değildir. Burada yalnızca modellerden söz edilmiştir.

1.1.1. Zihni Modeller ve Durum Modelleri

Dil kullanıcıları, olaylar ve durumlar hakkında konuşmak için bellekteki bazı durumların temsiline gereksinim duyarlar. Çağdaş bilişsel psikolojide durumların bu zihni temsilleri ‘zihni modeller’ olarak isimlendirilir (van Dijk ve Kintsch, 1983). Bazı zihni modeller hem zaman hem de mekânla ilgili ortam, katılımcılar (ve onların

ÖZER, Ömer ve DORUK ŞAHİN, Özlem. (2024). Eleştirel Söylem Çerçevesi: Doktora Şiddet Haberlerinin Teun Adrian Van Dijk'ın Yaklaşımıyla Çözümlemesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (E-Gifder), 12 (3), 1150-1176.

kimlikleri, rolleri, ilişkileri) eylemler/olaylar ve amaçların standart hiyerarşik yapılarına sahiptir (van Dijk, 2015a: 66). İdeolojiler ve diğer sosyal temsiller, söylem ve grup üyelerinin diğer sosyal pratiklerini kontrol eder (van Dijk, 2002: 17). Bir olay hakkında konuştuğumuz, yazdığımız ya da okuduğumuz zaman, söylem üretimi ya da algılanması sürecinin bilişsel temeli olarak kendi zihni modellerimizi kullanırız. Bu, zihni modellerin, sosyal inançlar ve söylem arasında bir “arayüz” işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır (van Dijk, 2002: 18). Zihni modeller, bizim yaşadığımız biçimiyle gerçekliği ayırır, yorumlar ve tanımlar. Zihni modellerin, uzun süreli belleğin bir parçası olan eylemsel bellek içinde temsil edildiği varsayılır. Uzun süreli bellekte otobiyografik deneyimlerimizi ve bireysel belleğimizi temsil ederiz (van Dijk, 2014: 4). Zihni modeller, söylemde açık olarak ifade edilen anlamdan daha karmaşıktır. Nitekim dil kullanıcıları onların paylaşılmış bilgisine başvurma yoluyla bir durum modelinin uygun görünümünü çıkarsayabilir (van Dijk, 2015a: 67).

1.1.2. Zihnin Kontrolü

Eğer söylemin kontrolü, gücün birinci temel formuysa, insanların zihinlerinin kontrolü egemenlik ve hegemonyayı yeniden üretmenin diğer önemli yoludur (van Dijk, 2015b: 472). Eleştirel söylem çözümlemesi çerçevesinde, “zihin kontrolü”, söylem ve iletişim aracılığıyla, dünya hakkındaki inançların kazanılmasından daha fazlasını kapsamaktadır. Güç ve egemenlik zihin kontrolünü içerir (van Dijk, 2001: 357). Alıcılar ilk olarak akademisyenler, uzmanlar, profesyoneller ya da güvenilir medya gibi otoriter ve inanılır kaynaklardan söylem aracılığıyla ulaşan inanç, bilgi ve düşünceleri kabul etme eğilimindedirler (Nesler vd., 1993'den aktaran van Dijk, 2001). İkincisi bazı durumlarda katılımcılara, eğitimde ve bazı işlerde olduğu gibi söylem lütfedilir. Üçüncü olarak bazı durumlarda, alternatif inançların elde edilebileceği kaynaklar olan medya ya da kamu söylemi bulunmamaktadır (Downing, 1984'den aktaran van Dijk, 2001). Dördüncüsü ve önceki noktayla sıkı ilişki içinde olanı, alıcılar uğradıkları enformasyon ya da söylemlere karşı gelmek için gereksinim duydukları düşünsel donanım ve bilgiye sahip değildirlere (Wodak, 1987'den aktaran van Dijk, 2001).

1.1.3. Bağlam Modeli

Bağlam modelleri, sadece statik değil aynı zamanda dinamikdir (van Dijk, 2005: 75). Bağlam modeli sosyal psikoloji, antropoloji, dilbilim ve dil felsefesini kapsayacak şekilde dil bilimleriyle benzer şekilde tanımlanır. Bağlam nosyonu, söz eylem ya da söylemin uygunluğuna ve farklı dil kullanımında etkili olan iletişimsel olaylar ve durumların varlığı anlamında açıklanır (van Dijk, 2015: 3). Dilbilimde bağlamla ilgili çoğu yaklaşım şu düşünceden hareket eder: Dil kullanımı ya da söylemin, yalnızca gramatik ve söylemsel açıdan iyi oluşturulması ve anlamlı olması yetmez. Aynı zamanda iletişimsel duruma uygun olması da gerekir (van Dijk, 2015: 4).

İletişimsel durum ya da deneyim dinamik bir şekilde sürekli değişir. Dil kullanıcıları, bu iletişimsel durum ya da deneyim tarafından içerilir. Bağlam modelleri de bu yapıda temsil edilir. Bütün zihni modeller gibi onlar da öznedir. Bu nedenle her bir katılımcının iletişimsel durumu nasıl anladığını temsil eder. Onlar, iletişimsel duruma göre söylemin uygunluğunu tanımlar. Bunlar pragmatik modeller olarak da isimlendirilir (van Dijk, 2015a: 67).

Bağlamlar, içinde iletişimde bulunduğumuz durumların öznel tanımları olduğundan, zihni modellerin özel bir türü olarak anılır (van Dijk, 1993 ve 2009). Bağlam modellerinin bu durumda bizim günlük yaşamdaki deneyimlerimizi temsil ettiği söylenebilir. Söylem üretimi de böylece anlamsal ve pragmatik olmak üzere iki türlü olarak kabul edilebilir (van Dijk, 2015: 6). Bağlam modelleri, söylemin üretiminin ve anlaşılmasının kontrolünü sağlar. Bu modeller hangi söz eylemler canlandırılmış, söylem hangi amaç, hedef ve işlevlere sahip, katılımcılar hangi inançlara ve bilgiye sahip ve söylemin yapıları sosyal duruma nasıl uyumlandırılıyor gibi konuları ifade eder (van Dijk, 2002: 18). Diğer zihni modeller gibi bağlam modelleri de ideolojik önyargılar içerebilmektedir (van Dijk, 2002: 19).

1.1.4. Haber Bağlamında Modeller

Haberin algılanışı bağlamında model nosyonu oldukça önemlidir. Bu çerçevede “bir haberi anlamak” şu anlama gelir: Okuyucular, haberde sunulan olaylara ilişkin olarak zihinlerinde bir model oluştururlar. Bu model okuyucuların olay hakkındaki düşüncelerini de içermektedir. Modeller, okuyucuların olayları öznel algılayışlarını temsil ederken aynı zamanda başkaldırı, yoksulluk, ırkçılık vb. gibi konular hakkında sosyal olarak paylaşılan bilgilerin ve düşüncelerin örneklerini de kapsamaktadır. Böylece, okuyucuların olaylar hakkındaki bilgileri ve tutumları, onların haberde sunulan olaya ilişkin modellerini de belirler (van Dijk, 1995: 14). Haberin ya da gazetecinin amacı, okuyucunun haberdeki olaya ilişkin bir model oluşturmasını sağlamaktır. Bazı modellerin yapıları ve içeriği, haberin içeriği ve yapıları tarafından manipüle edilebilmektedir. Gazeteciler, haberi yapılan her olay için bir modele sahiptirler ve genellikle haberi en azından bir olaya ilişkin kendi modelleri ile okuyucunun modelinin benzeyeceği şekilde yazarlar (van Dijk, 1995: 14).

Bir modelin yapısını etkilemenin en uygun yollarından biri (dolayısıyla, haber olayının anlaşılmasını) az ya da çok görünür şekilde haberde, başlıklarda, haber girişlerinde ya da fotoğraflarda gösterme yoluyla hangi enformasyonun önemli olduğu yönündeki manipülasyondur (van Dijk, 1995). İdeolojiler ve diğer sosyal temsiller, söylem ve grup üyelerinin diğer sosyal pratiklerini kontrol eder (van Dijk, 2002: 17). Bir olay hakkında konuştuğumuz, yazdığımız ya da okuduğumuz zaman, söylem üretimi ya da algılanması sürecinin bilişsel temeli olarak kendi zihni modellerimizi kullanırız. Bu durum zihni modellerin, sosyal inançlar ve söylem arasında “arayüz” olma işlevini ortaya koyar (van Dijk, 2002: 18). Örneğin, Almanya’da Hristiyan Demokratik Parti’nin muhafazakâr bir üyesinin sosyal inanç olarak ülke yönetiminde Hristiyanlığa dayanan bir anlayışın olması gerektiğine inanması, daha doğrusu partinin böyle bir programı olması, günlük politikada nikâhların da papazlar tarafından kısılmasının gerekliliğine inanmasına neden olabilir. İdeoloji burada, söylem ve grup üyelerinin sosyal pratiklerini kontrol etmiştir. Bilişsel olarak bir zihni model kullanmıştır ve içi muhafazakâr anlayışla dolu bu model, bireylerin harekete geçmesine gerek olmadığını onlara söylemiştir.

2. Sosyo-Politik Duruş Bakımından Bir Bağlam Bilgisi

Neo-liberal sağlık politikaları ile sağlık alanının piyasalaşması ve sermayenin bu alandaki faaliyetlerinin genişletilmesi Türkiye’de kamu hastanelerinin örgütlenme, finansman ve istihdam yapısını derinden etkilemiştir (Pala, 2018: 7). Türkiye’de 2003’te uygulamaya geçen ve sağlık sisteminde reform öngören “Sağlıkta Dönüşüm Programı” çerçevesinde sağlık hizmetleri ile ilgili köklü bir değişim sürecine girilmiştir. Devletin sağlık hizmetlerine yaklaşımını değiştiren bu süreçte kamu-özel sektör iş birliği ile sağlık hizmetlerinin kamusal niteliği özel sektör lehine azaltılmış, yurttaşların bireysel sorumlulukları artırılmıştır (Alptekin, 2019: 96). 2007’de 5683 sayılı Kanunun TBMM’de kabul edilmesi ile “yap kirala devret” modelinin sağlık alanında uygulanmasının önü açılmıştır. Türk Tabipler Birliği (TTB)’ne göre, başka ülkelerdeki örneklerinde “hastaların değil, finansörlerin yararına” hizmet ettiği saptanmış olan bu model “kamu hizmetinin kamu güvencesine sahip kamu görevlilerince ve kâr aranmaksızın sunulması” anlayışını ortadan kaldırmıştır (Pala, 2018: 7).

Türkiye’de Sağlıkta Dönüşüm Programı çerçevesinde sağlık hizmetlerinde yaşanan köklü değişim süreci hem doktorlar ve sağlık çalışanları hem de hastalar açısından olumsuz sonuçlar yaratmıştır. Sağlık kurumlarına hasta giriş çıkışlarının artması, doktorlara performansa dayalı ücretlendirme sistemi uygulanması, hasta yoğunluğuna bağlı olarak muayene sürelerinin kısalması, dolayısıyla hastaların verimli bir şekilde tedavi edilmelerinin zorlaşması, hastalara ücretsiz adı altında sunulan sağlık hizmetlerinin giderlerinin yine halktan sağlanması sistemle ilgili memnuniyetsizlikleri artırmıştır (Pala, 2018: 7). Sistemin hasta-doktor ilişkisini “tüketici ve hizmet sunucu” olarak değiştirmesi ile hastalara müşteri kimliği giydirilmiş ve bu anlayış işletmelerin temel mantığı olan müşteri memnuniyeti ilkesini sağlık kurumlarına da getirmiştir. Hastaların bu rol değişiminden güç alarak hastane personelinin tamamına karşı saygısız davranabildikleri ve bu durumun son yıllarda doktorlara yönelik artan şiddet vakalarının da nedenleri arasında yer aldığı öne sürülmektedir (Öcal, 2017: 84).

TBMM tarafından sağlık çalışanlarına yönelik artan şiddet olaylarının araştırılması ve gerekli önlemlerin alınması amacıyla kurulan Meclis Araştırması

ÖZER, Ömer ve DORUK ŞAHİN, Özlem. (2024). Eleştirel Söylem Çerçevesi: Doktora Şiddet Haberlerinin Teun Adrian Van Dijk'ın Yaklaşımıyla Çözümlemesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (E-Gifder), 12 (3), 1150-1176.

Komisyonu'nun Ocak 2013 tarihli raporunda, sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin; sağlık hizmetinden, şiddetin failinden, sağlık politikalarından, medyadan, doktorların değersizleştirilmesinden ve güvenlik önlemlerinin yetersizliğinden kaynaklanan nedenleri olduğu vurgulanmıştır. Bu çerçevede şiddete karşı yapılması gereken düzenlemelerin ve alınması gereken önlemlerin vurgulandığı raporda müşteri odaklı sağlık hizmeti söyleminin değiştirilmesi gerektiğinin de altı çizilmiştir (TBMM, Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2013: 248). Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası tarafından 2013'te gerçekleştirilen "Sağlık Çalışanları Şiddet Araştırması"nda ise Sağlık Bakanlığı ve ilgili yöneticilerin hastayı müşteri gibi görmekten ve "Hasta daima haklıdır" mantığından vazgeçmeleri gerektiği şiddeti önlemek için alınması gereken önlemler arasında sayılmıştır (Sağlık-Sen, 2013: 147).

Sağlık-Sen "Sağlıkta Şiddet Araştırması"nı 2022'de tekrarlamış ve geçen süre zarfında sağlık çalışanlarının şiddetle karşılaşma ve şiddete maruz kalma konusunda yaşadıkları endişe konusunda olumlu yönde bir değişim olmadığı saptanmıştır.¹ 2022 tarihli raporda; hastaların şiddet uygulama hakkını kendilerinde görmeleri, güvenlik önlemlerinin yetersizliği, mevcut sağlık politikaları ve medyadan etkilenme sağlık çalışanlarına uygulanan şiddetin temel nedenleri olarak sıralanmıştır (Sağlık-Sen, 2022: 81). Bu çerçevede raporun 'Sonuç ve Öneriler' kısmında, sağlıkta şiddete yönelik haberlerde ve çeşitli programlarda sağlık çalışanlarına yönelik olumsuz dil kullanımının değiştirilmesi, sağlıkta şiddete hayır kampanyasının toplumsal bir boyuta taşınması ve medyada sağlık çalışanlarının mesleki saygınlıklarının artırılması gerektiği vurgulanmıştır (Sağlık-Sen, 2022: 83).

Sağlıkta şiddet konusuna yönelik gerek sendikaların gerekse TBMM'nin araştırma raporlarında, medyanın bu süreçteki rolü vurgulanırken, özellikle sağlıkta şiddete yönelik haberlerde kullanılan dilin değiştirilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır (Sağlık-Sen, 2022: 83). Örneğin Çınarlı ve Yücel (2013), sağlık

¹ Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası (Sağlık-Sen) tarafından 2013'te gerçekleştirilen "Sağlık Çalışanları Şiddet Araştırması"na göre; meslek hayatı boyunca herhangi bir şiddet türüne maruz kalan sağlık çalışanı oranı yüzde 86,8; hiç şiddetle karşılaşmamış katılımcılar da dahil, şiddet endişesi yaşayan sağlık çalışanlarının oranı ise yüzde 82'dir (Sağlık-Sen, 2013: 50). 2022 tarihli raporda sağlık çalışanlarının çok önemli bir kısmının (yüzde 82,3) şiddete maruz kalma konusunda endişe duydukları görülmüştür (Sağlık-Sen, 2022: 79).

ÖZER, Ömer ve DORUK ŞAHİN, Özlem. (2024). Eleştirel Söylem Çerçevesi: Doktora Şiddet Haberlerinin Teun Adrian Van Dijk'ın Yaklaşımıyla Çözümlemesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (E-Gifder), 12 (3), 1150-1176.

çalışanlarına yönelik şiddet haberlerini söylem çözümlemesi yöntemi ile ele aldıkları “Sağlık İletişiminin Bakış Açısı ile Türkiye’de Sağlık İşyeri Ortamında Sağlık Çalışanlarına Yönelik Şiddet” başlıklı çalışmalarında, haberlerde sağlık çalışanlarına yönelik şiddet vakalarının “ciddi bir kamu sağlığı sorunu olarak değil üçüncü sayfa haberi olarak” yansıtıldığını, “kullanılan dil” ve görsel malzemelerle konunun daha çarpıcı hale getirilme çabası içinde sunulduğunu saptamışlardır. Bu çerçevede sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin haberleştirilmesinde bu soruna kaynaklık eden sosyo-ekonomik ve sistemsal dinamiklerin göz ardı edildiğini, şiddetin taraflarına ve yüzeysel kısmına odaklanıldığını ortaya koymuşlardır (Çınarlı ve Yücel, 2013: 48).

Sağlıkta şiddet konusu, mevcut yasal düzenlemelerden ve sağlığın piyasalaşmasından kaynaklanan kamusal bir sorun olarak değil, “hasta-doktor” arasındaki kişiselleşmiş bir çatışma olarak ele alındığında toplumsal ve siyasal bağlamından kopartılmaktadır. Sorunu bireyselleştiren ve çözüme hizmet etmeyecek bir zemine oturtan bu yaklaşım şiddet kültürünün meşrulaştırılmasına da hizmet edebilecek niteliktedir.

3. Yöntem

Çözümlemede, Teun Adrian van Dijk’ın “The interdisciplinary study of news as discourse” (van Dijk, 1991) çalışmasından geniş ölçekli yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra, yazarın diğer bazı çalışmalarından da (van Dijk, 1983; 1988a; 1988b; 2012) destek sağlanmıştır. Temel alınan çalışmada van Dijk, kendi söylem analitik bakış açısını sunmakta ve haberlerin incelenmesinin söylem-analitik medya araştırmasının başlıca görevlerinden olduğunu vurgulamaktadır. Eleştirel haber çalışmalarından söz ettikten sonra, çözümlediği bir haberin konusunu anlatmaktadır. Haber Britanya’da *Daily Mail*’de 21 Ocak 1989’da yayımlanmıştır ve Sri Lankalı mülteci Viraj Mendis’in bir kilisede saklanmasını ve ortaya çıkarılmasını konu edinmektedir.

van Dijk, Türkiye’de bilinenin ve uygulananın aksine, yalnızca makro-mikro şemasına odaklanmamaktadır.² Yaklaşımı iki başlıktan oluşmaktadır. Bunlar, metinsel yapı ile bilişsel ve sosyo-kültürel süreçtir.

A. Metinsel Yapı:

1. *Metnin semantiği*: Bu başlık iki bölümden oluşmaktadır: Yerel ve küresel tutarlılık ilişkisi ve durumu ile dolaylı anlatımlara bakılmaktadır. Dil bilimsel bir çözümlemeyi ifade etmektedir ama ideolojik üretim de bu aşamada ortaya çıkabilmektedir. Nitekim yerel ve küresel tutarlılık saptandıktan sonra, dolaylı anlatımlar buradaki çözümleme için önemli bir aşamayı ifade etmektedir.
2. *Üst-Yapılar*: Haber Şemaları: Bu başlıkta yukarıda belirtilen ve Türkiye’de daha önceki çoğu çalışmada yalnızca burası kullanılan makro-mikro şemasının makro yapısının tematik ve şematik yapı unsurları çözümlenmektedir.
3. *Biçem ve Retorik*: Bu başlıkta ise mikro yapının unsurları olan sentaktik (sözdizimsel) çözümleme ve sözcük seçimleri ele alınmaktadır. Ayrıca retorik de burada incelenmektedir. Yerel tutarlılık yukarıda ele alınmıştır.

B. Sosyal Biliş ve Sosyo-Kültürel Bağlam:

Çözümlemenin önemli bir aşamasıdır. Metinsel yapıda altta yatan anlamlar, düşünceler ve ideolojilerin metinle bağlantısını kurmak için bilişsel, sosyal, politik ve kültürel bağlam çözümlenir.

Çalışmada, Türkiye’de en çok ziyaret edilen internet haber siteleri arasında yer alan sozcu.com.tr ve sabah.com.tr haber sitelerinde, 1 Ocak – 31 Aralık 2023 tarihleri arasında yayımlanan “doktora şiddet” konulu haberler taranmıştır. Söz konusu haber sitelerinde konuya ilişkin haberlere ulaşmak için 1 Ocak – 31 Aralık 2023 tarih aralığı seçilerek Google arama motoru üzerinden “site: sozcu.com.tr doktora şiddet” ve “site: sabah.com.tr doktora şiddet” anahtar kelimeleri ile arama yapılmıştır. Bu çerçevede

² Bu açıklamayı kanıtlayacak çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Hedef göstermeden sakınmak için yalnızca yazarların çalışmalarına atıfta bulunmaktadır. Bkz. Doruk, 2013; Özer, 2001; 2015; 2018.

ÖZER, Ömer ve DORUK ŞAHİN, Özlem. (2024). Eleştirel Söylem Çerçevesi: Doktora Şiddet Haberlerinin Teun Adrian Van Dijk'ın Yaklaşımıyla Çözümlemesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (E-Gifder), 12 (3), 1150-1176.

sabah.com.tr'deki ilk taramada 762, sozcu.com.tr'deki ilk taramada ise 780 habere ulaşılmıştır. Toplanan haberler üzerinde yapılan detaylı inceleme sonucunda araştırmanın kapsamına uygun olarak, ortak konuları kapsayan sabah.com.tr 'den 13, sozcu.com.tr'den ise 16 haber seçilmiştir. Çözümleme yapılırken toplanan tüm haberler dikkate alınmış ancak çalışma içindeki çözümlenmeler seçilen örnek haberler üzerinden gerçekleştirilmiştir.

4. Çözümleme

Eleştirel söylem çözümlemesinden önce haberlerin içeriklerine ilişkin olarak genel bilgiler sunulmuştur. Buradaki açıklamalar alfabetik şekilde önce *Sabah* sonra *Sözcü* olmak üzere bir arada yapılmıştır.

4.1. Haberlerin Genel Görünümü

Çalışmada sabah.com.tr'den 13 haber incelenmiştir. Bu haberlerde 3 haberde şiddet olayının nedenlerine yer verilmezken, diğer haberlerde doktora öfkelenme vb. gibi basit açıklamalar kullanılmıştır. Şiddet olaylarının Türkiye'nin her bölgesinde yaşandığı görülmüştür. Saldırganların cinsiyetleri erkektir ve çoğunluğu hasta yakını olarak sunulmuştur. Olaylar genellikle devlet hastanelerinde yaşanmıştır. Saldırıda uğrayan doktorların branşlarına bakıldığında farklı uzmanlık alanlarına sahip oldukları görülmüştür. Saldırganların şiddet eylemlerinde genellikle yumruk kullandıkları belirlenmiş, bunun yanı sıra silah gibi aletlerin kullanımına da rastlanmıştır. Saldırganların bir kısmının göz altına alındığı ve daha sonra serbest bırakıldığı bilgisi verilmiştir. Yetkili makamların açıklamalarına yalnızca 3 haberde yer verilirken, beyaz kod uygulamasından ise 3 haberde söz edilmiştir.

Öte yandan sozcu.com.tr'den ise 16 haber incelenmiştir. Haberlerin yarısında (8) şiddet olayının nedenine yer verilmemiş, diğerlerinde ise olayın nedeni basit olarak açıklanmıştır. Sözcü'de de olayların Türkiye'ye yayıldığı, farklı bölgelerde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Saldırganların hasta yakınlarından oluştuğu ve cinsiyetlerinin erkek olduğu görülmektedir. Saldırganların Sözcü'nün haberlerinde de çoğunlukla yumruk kullandıkları saptanmıştır. Olayların büyük kısmı devlet hastanelerinde yaşanmıştır. Beyaz kod uygulamasına bu gazetede haberlerin 3'ünde

ÖZER, Ömer ve DORUK ŞAHİN, Özlem. (2024). Eleştirel Söylem Çerçevesi: Doktora Şiddet Haberlerinin Teun Adrian Van Dijk'ın Yaklaşımıyla Çözümlemesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (E-Gifder), 12 (3), 1150-1176.

gidildiği saptanmıştır. Sözcü'de yetkili makamların açıklamalarına daha fazla yer verilmiştir. Sözcü ve Sabah internet haber sitelerinin haberleri karşılaştırıldığında yalnızca 3 haberin aynı olayı konu edindiği, buna rağmen her iki gazetenin de farklı şiddet olaylarını benzer şekillerde ele aldıkları görülmektedir. Söz konusu durum şiddet haberlerinin artık klişeleştiğini ve belli unsurların yanıtlarının aranıp bulunarak habere yerleştirildiğini ifade etmektedir.

4.2. Haberlerin Eleştirel Söylem Çözümlemesi

Çözümlemeler, gazeteler bakımından yukarıda olduğu gibi alfabetik olarak sunulmuştur.

4.2.1. Metinsel Yapı

Yöntemde oluşturulan başlıkların sırası izlenerek metinsel yapı çözümlenmiştir.

4.2.1.1. Metnin Semantiği

Metnin semantiği, yerel ve küresel tutarlılık ile dolaylı anlatımlar olmak üzere iki ayrı başlık altında çözümlenmiştir.

4.2.1.1.1. Yerel ve Küresel Tutarlılık

Metnin yapısına bağlı olarak eleştirel söylem çözümlemesi yapan araştırmacı öncelikle metnin altta yatan anlamlarına bakmaktadır. Burada üretilen ve yayılan ideolojiler ile düşüncelerin yer verilmiş ve söyleniş biçimini saptamaktadır. Metnin anlamsal yapısında ele alınan çok önemli bir kavram metnin yerel tutarlılığıdır. Bu unsurda metnin ardışık önermelerinin birbirine nasıl bağlandıkları ortaya çıkarılmalıdır. Burada metnin yerel tutarlığı dikkate alınır ve bu bakımdan en önemli koşul, metnin önermelerinin zaman, durum, neden ve sonuç gibi ilişkiler üzerinden birbirlerine bağlı gelişmelere ya da olaylara atıfta bulunmalarıdır. Bu açıklamayı örnek üzerinden göstermek mümkündür; haberlerin hepsinde bu ilişkiler görülebilir:

Örnek-1 (Başlık): *“Damar yolu geç açıldı diye doktoru komalık ettiler.”*
(Sabah, 2023)

Bu başlıkta cümle içinde nedensel, zamansal, durumsal ve sonuç bakımından dilsel süreçte dört ilişki türü görülmektedir:

1. Nedensel ilişki: Damar yolu geç açıldığı için doktor komaya sokuldu.
2. Zamansal ilişki: Damar yolu açıldıktan sonra doktor komaya sokuldu.
3. Durumsal ilişki: Damar yolu geç açıldı, buna bağlı olarak doktor komaya sokuldu.
4. Sonuç ilişkisi: Doktor komaya sokuldu çünkü damar yolunu geç açtı.

Dikkat edilirse bu ifadelerin tümünde de dilsel süreçler itibariyle doktor hatalı olarak kodlanmaktadır. Nitekim damar yolunu geç açması nedensel, zamansal, durumsal olarak bu sonucu doğurmuştur. Gazete, doktorun komalık edildiğini duyurmakta ama önceliği damar yolunun geç açılması bilgisine vermektedir. Bu da gerekçeyi haklı kılarak şiddeti meşru hale getirmektedir.

Örnek-2 (Başlık): “*Demir sopalarla saldırılan doktor yoğun bakımda* (Sözcü, 2023)

Bu başlıkta cümle içinde nedensel, zamansal, durumsal ve sonuç bakımından dilsel süreçte dört ilişki türü görülmektedir:

1. Nedensel ilişki: Demir sopalarla saldırıldığı için doktor yoğun bakıma kaldırıldı.
2. Zamansal ilişki: Demir sopalarla saldırıldıktan sonra doktor yoğun bakıma kaldırıldı.
3. Durumsal ilişki: Demir sopalarla saldırıldı, buna bağlı olarak doktor yoğun bakıma kaldırıldı.
4. Sonuç ilişkisi: Doktor yoğun bakıma kaldırıldı çünkü ona demir sopalarla saldırıldı.

Dikkat edilirse bu ifadelerin tümünde de dilsel süreçler itibariyle doktor mağdur olarak kodlanmaktadır. Burada *Sözcü*'nün *Sabah*'tan farklı olarak önceliği doktora saldırıyı vermesinden dolayı nedensel, zamansal, durumsal olarak bu sonucu doğurmuştur. *Sözcü* gazetesi, önceliği demir sopalarla saldırıya verdiği ve saldırının nelere neden olduğunu ortaya koyduğu için *Sabah*'tan farklı bir noktada durmaktadır.

ÖZER, Ömer ve DORUK ŞAHİN, Özlem. (2024). Eleştirel Söylem Çerçevesi: Doktora Şiddet Haberlerinin Teun Adrian Van Dijk'ın Yaklaşımıyla Çözümlemesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (E-Gifder), 12 (3), 1150-1176.

Örnek-3 (Haber Girişi): “Gaziantep’te yüksek ateş şikayetiyle hastaneye getirilen çocuğun yakınları, ‘damar yolu geç açıldığı’ diye demir sopayla doktorun kafasına vurdu. Yoğun bakıma kaldırılan doktorun hayati tehlikesi sürüyor.” (Sabah, 2023).

Haber girişinde spesifikleştirme, yorum/açıklama, zıtlık ve örnek bakımından da uygundur. Şikâyetin nedeni (yüksek ateş) ve saldırının gerekçesi (damar yolunun geç açılması iddiası) spesifikleştirilerek sunulmuştur. Haber girişinde bir açıklama yapılmaktadır. Sonuçta doktorun yaşamsal tehlikesi bulunmaktadır. Elbette eşzamanlı yorum da yapılmıştır. Damar yolunun geç açıldığı ifadesini kullanmak yoruma kaçıldığını gösterir. Hastaya müdahale ve karşılığında saldırı bir zıtlık örneğidir. Elbette olayın kendisi bir örnektir. Bu, özel bir olaydır ve bu haberin özeti verilmektedir.

Örnek-4 (Haber Girişi): “Gaziantep’te yüksek ateş şikayetiyle hastaneye getirilen çocuğa damar yolunun geç açıldığı gerekçesiyle yakınlarının saldırdığı acilde görevli doktor Esadullah Beğoğlu (36) kafasına demirle vurulması sonucu ağır yaralandı. Olayla ilgili 2 kişi gözaltına alınırken, doktor Beğoğlu’nun hayati tehlikesinin bulunduğu belirtildi.” (Sözcü, 2023).

Sözcü, saldırıyı haber girişinde yine vurgulamakta ama bu defa başlıktan farklı olarak *Sabah*’taki sunuma yaklaşmaktadır. Haber girişinde spesifikleştirme, yorum/açıklama, zıtlık ve örnek bakımından da uygundur. Burada da şikâyetin nedeni (yüksek ateş) ve saldırının gerekçesi (damar yolunun geç açılması iddiası) spesifikleştirilerek sunulmuştur. Haber girişinde bir açıklama yapılmaktadır. Sonuçta doktorun yaşamsal tehlikesi bulunmaktadır. Elbette eşzamanlı yorum da yapılmıştır. Damar yolunun geç açıldığı ifadesini kullanmak yoruma kaçıldığını gösterir. Hastaya müdahale ve karşılığında saldırı bir zıtlık örneğidir. Sözcü, bir adım daha ileri giderek, haber girişinde 2 kişiyi gözaltına alındığı bilgisini vererek güvenlik ve yargı organlarını görevsel olarak sunmuştur. Böylece iki gazete de haber girişlerinde ideolojik üretime kaçmışlardır.

Söylenmeyen çözümlemesi yapılırken de gerektirilmeye, ön varsayımlara vs. dikkat edilmelidir. Yüksek ateş, demir sopa, damar yolu, yoğun bakım gibi kavramlar,

ÖZER, Ömer ve DORUK ŞAHİN, Özlem. (2024). Eleştirel Söylem Çerçevesi: Doktora Şiddet Haberlerinin Teun Adrian Van Dijk'ın Yaklaşımıyla Çözümlemesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (E-Gifder), 12 (3), 1150-1176.

doktora şiddetin sözde senaryolarının bir parçasıdır ve ideolojik üretime konu olmaktadır. Eğer haberleri yazan muhabirler konuşmacı olarak kabul edilirse “[...] yüksek ateş şikayetiyle hastaneye getirilen çocuğun yakınları, ‘damar yolu geç açıldığı’ diye demir sopayla doktorun kafasına vurdu” ve “... yüksek ateş şikayetiyle hastaneye getirilen çocuğa damar yolunun geç açıldığı gerekçesiyle yakınlarının saldırdığı acilde görevli doktor Esadullah Beğoğlu (36) kafasına demirle vurulması sonucu ağır yaralandı” ifadeleriyle “Türkiye’de (doktora) şiddet uygulanmaktadır” ve/veya “Türkiye’de zaten sorun çözümünde şiddete başvurulmaktadır” öngörüsünü kullanılmış olmaktadır. Oluşan anlamı pekiştiren bu kullanım elbette, doktora şiddeti meşrulaştıran ifadeler olarak tarihe not bırakmaktadır. Böylece iki gazete de öngörü kullanılarak ideolojik üretim yapmıştır.

Kuşkusuz başlıkta odakta doktora şiddet vardır. Yeni bilgi, olayın Gaziantep’te olması (tüm Türkiye’de de olabilir anlamını barındırmaktadır), damar yolunun geç açılması, doktora demir sopayla vurulması ve onun komaya girmesidir. Böylece şu anlam ve sonra mesaj çıkmaktadır: Doktor komaya girdi ama damar yolunu geç açmasaydı bütün bunlar yaşanmayacaktı. Burada en başta sorumluluk doktora aittir. Hem kendi sağlığını tehlikeye atmış hem de masum insanları şiddetin içine çekmiştir. Doktorlara “ey doktorlar, görevinizi zamanında yapınız yoksa onların yakınları size saldırabilir. Siz de komaya girebilirsiniz.” mesajı verilmektedir. Özetle, ideolojik sunumun temel durumsal sonucunda şiddetin sorumlusu olarak doktor gösterilmektedir. Bu, bir ideolojik tavidir. Elbette doktorlara uygulanan şiddet, deyim yerindeyse “hor gören” politik tavrın ve sağlık sisteminin paraya tahvil edilmesinin bir sonucudur. Bu örnek olayda damar yolunun gerçekten geç açıldığı varsayılsa bile yoğunluk dolayısıyla hastaların bekleme sürelerinin artması ve muayene sürelerinin kısalması; doktorların çalışma koşullarının giderek ağırlaşması gibi sağlık sisteminden kaynaklanan sorunların göz ardı edildiği ve şiddetin hasta ve doktor arasındaki kişisel bir meseleye indirildiği görülmektedir.

Örnek haberde söylem hem yerel/lokal hem küresel/global olarak tutarlıdır. Nitekim yukarıda sunulan cümleler arası ardışıklık durumuna ek olarak metnin genel bir anlamsal bütünlüğü de vardır. Bunun nedeni, haber oluşturulurken kullanılan 5N1K, ters piramit vb. gibi kendi iç kurallarıdır. Burada başlık ve haber girişleri metni

özetlemekte ve en önemli bilgilerini vermektedir. Bu habere bakıldığında sıralama şu şekilde oluşmuştur:

1. Gaziantep'te yüksek ateş şikayetiyle bir çocuk hastaneye getirilmiştir.
2. Damar yolu açılmıştır.
3. Damar yolu geç açıldığı iddiasıyla doktorun kafasına demir sopayla vurulmuştur.
4. Doktor yoğun bakıma alınmıştır. Yanındaki görevliler tedavi altına alınmışlardır.
5. Polis ekipleri olayla ilgili soruşturma başlatmışlardır.
6. Sonunda baba adliyeye sevk edilmiş diğer kişi de serbest bırakılmıştır. Ya da 2 kişi gözaltına alınmıştır.

Kuşkusuz buradan hareketle şu önermeler geliştirilebilir:

1. Doktorluk artık, eskisi gibi saygın bir meslek değildir.
2. Doktorlar görevlerini hakkıyla yapmıyor olabilirler (damar yolu geç açıldı habere göre).
3. Bu durumda onlara saldırılabilir.
4. Bu toplumda şiddet sorun çözümünde kullanılabilir.

Bu türden makro önermelere ulaşabilmek için büyük oranda dış dünya bilgisine gereksinim duyulacaktır: Doktorlar da insandır ve onlara da şiddet uygulanabilir. Türkiye'deki kültürel, toplumsal, tarihsel gelişmeler de göstermektedir ki damar yolunu geç açan bir doktora da şiddet uygulanabilir. Doktor olsa da damar yolunu geç açamaz (damar yolu gerçekten geç mi açıldı ya da açıldıysa neden geç açıldı vb. bilgiler haberde yok ve bu bilgileri okuyucu doldurmaktadır). İnsanlar artık, doktorlara eskisi gibi saygı duymuyor ve bu da insanların gözünde doktorlara yönelik saldırıları meşrulaştırıyor. Öte yandan güvenlik organları görevinin başındadır ve saldırgan adliyeye sevk edilmiştir. Dolayısıyla bu ifadelerin düşünsel imaları da bulunmaktadır. Örneğin “*Diğer kişi serbest bırakıldı*” ifadesi bir gerektirim içermektedir ve burada “şimdi dışarıda ve/veya şimdi özgür” anlamını barındırmaktadır. Ya da “*Olayla ilgili 2 kişi gözaltına alınırken*” ifadesi de benzer bir gerektirim kurmaya izin vermektedir. Elbette bu anlam da doktora şiddet uygulayacaklara cesaret verebilir. Bu nedenle

ÖZER, Ömer ve DORUK ŞAHİN, Özlem. (2024). Eleştirel Söylem Çerçevesi: Doktora Şiddet Haberlerinin Teun Adrian Van Dijk'ın Yaklaşımıyla Çözümlemesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (E-Gifder), 12 (3), 1150-1176.

muhalif, alternatif ya da radikal basında sunulsa belki de daha farklı sunulabilir. Böylece gerektirimler de ideolojik bakımdan işlevsel olmuştur.

4.2.1.1.2. Dolaylı Anlatımlar

Eleştirel söylem çözümlemesinin en önemli ve dinamik kavramlarından biri dolaylı anlatımdır. Yukarıda farklı bağlamlarda ele alınan bazı dolaylı anlatım örnekleri görülmektedir. Ancak metin içerisinde bunların metnin yapısında aldığı rolün önemine ilişkin olarak çoğaltılması da mümkündür. Nitekim metne ilişkin olarak bazı bilgiler açıkça söylenmemektedir ve dolaylı olarak anlatılmaktadır. Bu anlamda sözcükler, cümleler ve diğer metinsel ifadeler önemli olabilmektedir. Nitekim onlar arka plan bilgisine dayalı olarak çıkarımda bulunulabilecek içerikleri ya da iddiaları, dolaylı olarak ortaya koyabilirler. Burada söylenmeyen çözümlemesi önemli olmaktadır. Bu açıdan “damar yolu geç açıldığı için” ifadesi doktorların keyfi davranabildiklerini dolaylı olarak anlatmaktadır. Kuşkusuz doktorluk keyfi davranılacak bir meslek değildir. Böylece doktor görevini kötüye kullanan biri haline getirilmekte ve asıl suçlunun o olduğu dolaylı anlatımı bulunmaktadır.

Ayrıca, yukarıda Sözcü için yapılan bir değerlendirmeye benzer bir şekilde Sabah'ta kullanılan “Baba adliyeye sevk edilirken diğer iki kişi serbest bırakıldı” ifadesiyle adli görevin yapıldığı bilgisi verilerek olay kapatılmış, üzeri örtülmeye çalışılmıştır. Bu ifadede “sorun kalmadı, hak yerini buldu” anlamı çıkmaktadır. Elbette doktor için risk sürmektedir. Oysaki basının olayların takipçisi olması gerekmektedir. Sonuçta bu olayda şiddet bulunmaktadır. Öte yandan metinde geçen “kavga etti” (Sabah) ve “çıkan tartışma, kavgaya dönüştü” (Sözcü) ifadeleriyle saldırganlar ile doktor ve görevliler arasında yaşanan gerilim anlatılmaya çalışılmaktadır. Elbette kavga tek taraflı olmaz ve iki tarafın da sorunda payı vardır anlamını içermektedir. Dolayısıyla dolaylı anlatımla doktorun da hatası var demek istenmektedir. Elbette, doktorun saygınlığının azalması durumu doktorun sıradan insanla muhatap olmasına indirgenerek kişiselleştirilmiştir. Böylece doktor daha az güvenilir ve keyfi davranan bir kişi haline getirilmektedir. Kuşkusuz bütün bunlar doktora şiddeti bir kez daha meşrulaştırmaktadır.

4.2.1.2. Üst-yapılar: Haber Şemaları

Makro yapının bölümleri olan “tematik ve şematik çözümleme” haberler, hikâyeler ya da argümanlar gibi bir hiyerarşik şemayı izlemektedir (van Dijk, 1983). Haber üretimi, profesyonel rutinler, zaman, yetişmiş insan ve baskıya girişin ağır sınırlılıkları altında her gün binlerce kere yapılmaktadır. Bu da bir şema tarafından organize edilmektedir (1988a). Söz konusu şema içerisinde başlık ile haber girişi birlikte özetleme yapmaktadır (van Dijk, 1991: 114). Aynı zamanda bunlar bütünüyle metnin makro yapısının anlamını ifade etmek zorunda olan özetlemenin yanı sıra metne giriş görevini de yürütmektedir. Nitekim ana olay, katılımlar ve zaman girişte yer almakta ve özetleme ile giriş birlikte şemanın daha üst seviyesini göstermektedir (van Dijk, 1983). Şemaya metin de dâhildir. Ayrıca başlık ve haber girişlerinden haberin temasını öğrenmek de mümkündür. Makro yapı çözümlemesinde başlıklar, haber girişleri, ana olay, haber kaynakları, art alan ve bağlam bilgisi, olay taraflarının olayları değerlendirmesi gibi unsurlar ele alınmaktadır.

Örnek-5 (Başlık): “Kocaeli’de sağlık ocağında dehşet! 3 doktor feci şekilde darbedildi: Tekme, yumruk, diş ısırığı [...]” (Sabah, 2023).

Başlığa yakından bakıldığında, Sabah’ın üç bölümlü bir başlık kullandığı görülmektedir. Bu üç ifade, anlamlarıyla ve fiziksel görünümüleriyle metne giriş görevini yapmıştır. Aslında bu ifadeler metinden çıkarılmıştır. Nitekim metinden spot, spottan da başlık çıkarılır. Yeni bilgi olarak Kocaeli’de “sağlık ocağı” ve “feci şekilde” sözcükleri kullanılmıştır. Birinci bölümde olayın niteliği, ikincide ne olduğu ve üçüncüde ise nasıl olduğu sunulmuştur.

Örnek-6 (Başlık): “Kocaeli’de hasta ve yakınları, tartışıkları 3 doktoru darbetti” (Sözcü, 2023).

Sözcü, öne hasta ve yakınlarını almakta ama onları güç sahibi göstermekten kaçınmamaktadır. Tartışmayı onlar başlatmaktadır. Darbetme işlemi de onlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Yani kontrol onlardadır. Bu da içerikteki olumsuzluğu bastırmaya yetmektedir. Dolayısıyla boşluğu okuyucunun doldurması beklenirken onların da aklına “kim bilir ne oldu da tartışılar ve darbettiler” düşüncelerinin gelmesi durumu saklı kalmıştır. Nitekim tartışma tek taraflı olmaz.

Eleştirel söylem çözümlemesi yapılırken öncelikle iki noktaya dikkat edilmesi gerekir. Birincisi çözümlemecinin bir sosyo-politik duruş almasıdır. İkincisi ise buradan yönelerek yaptığı çözümlemesini eleştirel dilbilim kavramlarıyla desteklemesidir. Sosyo-politik duruş bağlam bilgisinden sağlanır. Habere bakıldığında sağlık sistemi ve doktorlarla ilgili sorunların bilgisinin muhabir tarafından kullanılmadığı görülmektedir. Dolayısıyla muhabir habere ilişkin bağlam bilgisini vermediği için saldırıya ilişkin neden/nasıl soruları gerçek anlamda yanıt bulamamış ve boş kalmıştır. Genelde haberlerde oluşturulan “doktora öfkelenme, doktorun saçına dokunması, damar yolunun geç açılması, hastanın gözüne baktığı iddiası, tartışma, saldırganın şizofreni olması, annesinin ölümünden sorumlu tutma, ultrason odasına alınmama” gibi gerekçeler sunumun ideolojik olmasına neden olmuştur.

Haberlerde olay taraflarının olayı değerlendirmesine yer verilmemiştir. Bu önemli olabilirdi. Belli bir kurumsal ya da bireysel açıklama yapılmamıştır. Sonuçta van Dijk (1983) açısından bakıldığında şiddet olması, beklenilmeyen bir durumla karşılaşılması, olaylara haber değeri atfedilmesini sağlamıştır. Ve sonuçta bu haberler yayımlanmıştır. Özer (2001) açısından bakıldığında ise sezdirimsel bakımdan ideolojik sonuçlar da bulunmaktadır. Bunlardan birbiriyle ilintili ikisi şu şekildedir: Doktorlar, hasta ve yakınlarının dediklerini yapmalıdırlar; yapmazlarsa şiddete maruz kalabilirler.

Haberlerde buraya kadar açığa çıkarılan ve aşağıda da açıklanan düşünceler ile Sabah gazetesinin sahip olduğu genel çizginin uyumlu olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla metnin tematik ve şematik yapı organizasyonu Sabah gazetesinin politik duruşuyla uyumlu bulunmuştur. Gazete olayları bağlamına oturtmadan sunmuş; politik, ekonomik ve toplumsal olanla ilişkisini kurmamıştır. Aynı durum neredeyse Sözcü gazetesi için de geçerlidir. Yukarıda örneği görüldüğü gibi bazı başlıklarda eleştirel bir tavır ortaya konmuştur. Bu durum Sözcü'nün geleneksel habercilik pratiklerine göre haber yapmasıyla açıklanabilir.

4.2.1.3. Biçem ve Retorik

Biçemde mikro yapının bölümlerinden olan sözcük seçimleri ve sözdizimsel/sentaktik çözümleme biçem bakımından ele alınmaktadır. Sentaktik

ÖZER, Ömer ve DORUK ŞAHİN, Özlem. (2024). Eleştirel Söylem Çerçevesi: Doktora Şiddet Haberlerinin Teun Adrian Van Dijk'ın Yaklaşımıyla Çözümlemesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (E-Gifder), 12 (3), 1150-1176.

çözümlemede cümlelerin kullanım yapılarına bakılmaktadır. Bu tür biçimsel seçimler açık sosyal ve ideolojik dolaylı anlatımlara da sahip olabilmektedir. Hatta bu anlamda haberin yayımlandığı gazetenin genel durumu ve politik çizgisi de sunumda etkili olmaktadır. Böylece aktif ya da pasif yapıyla kurulan bir cümlenin anlamı farklı olabilmektedir. Sözcük seçimleri, ideolojik yapılanma açısından oldukça önemlidir. Aynı insanın terörist ya da özgürlük savaşçısı olarak tanımlanabilmesi bu konuda oldukça fazla verilen bir örnektir. Yine “kalabalık ve göstericiler” yerine “çete ve serseriler” sözcüklerinin kullanımı da örnek gösterilebilir. Hatta “bağırarak” yerine “ululamak” ve “kuvvetli bir protesto” yerine de “kudurmak” sözcükleri kullanılabilir (van Dijk, 1991). Haberin retoriğinde ise ikna edici ve inandırıcı verilere ve bilgilere bakılmaktadır. Haberin ikna edici, inandırıcı olması için görgü tanıklarından alıntılar yapılır (van Dijk, 1988a: 81-82; 1988b: 16; 1991: 116).

Türkçe haberlerde çoğunlukla aktif yapı tercih edilmektedir. Ancak pasif yapı da kullanılabilir. “11 haftalık hamile doktora şiddet! Şaçlarından çekip yerlerde sürükledi! Tekmeleyip yumrukladı” (Sabah, 2023), “Hatay’da hamile doktora şiddet: Kanama geçirdi, gebeliği tehlikede” (Sözcü, 2023) ifadelerinde aktif yapının kullanıldığı ve aktif yapının egemen konumda olduğu görülmektedir. Cümlelerde saldırgan güçlü görünmektedir. Sözcük seçimleri bakımından da “darpan etti, sürükledi, dehşet, dövdü, bayılttı, saldırı, çatışma, yaralı, kanama geçirdi, yoğun bakımda” gibi sözcüklerin kullanılması dikkat çekmektedir.

Bu arada haberlerde olay yeri, zamanı, kimin yaptığı (hasta yakını olarak) olay zamanının verilmesi habere inandırıcılık katmıştır denebilir. Ancak görgü tanıklarından alıntılara yer verilmemiştir. Muhabirler sanki olayı kendileri görmüş yani oradaymış gibi bir anlatım kullanmıştır. Sabah’ın haberlerinde genellikle yetkililerin açıklamalarına yer verilmediği görülmüştür. Sadece 2 haberde Sağlık Bakanı’nın tweet attığı bilgisi kullanılmış; Türk Sağlık Sen 2 No’lu Şube Başkanlığı ve bir Dekanın açıklamasına yer verilmiştir. Sözcü’de ise Sabah’an farklı olarak daha fazla açıklamaya yer verildiği saptanmıştır.

4.2.2. Sosyal Biliş ve Sosyo-Kültürel Bağlam

Metinde yatan alt anlamların metinle bağlantısını kurmak için bilişsel süreçlere ve sosyal, politik ve kültürel bağlama bakmak gerekir. Aslında metinler anlamlara sahip değildir. Dili kullananın atfettiği anlamlar vardır. Bunun yanı sıra onların zihinsel süreçleri de önemlidir. Bu durumda elbette haberi yazan muhabir ile haberi alımlayan okuyucuların bilişsel temsillerini anlamak ve ortaya koymak zorunludur. Nitekim metnin anlamının kendisi, metnin temsili olarak derece derece ve stratejik olarak zihinde yapılandırılır ve temsil edilir. Muhabir ve okuyucu kendi temsillerini oluşturur. Bu metinde şu temsiller oluşturulmaktadır:

1. Doktorlara nedensiz ve gerekçesiz şiddet uygulanmıyor.
2. Doktorlar keyfi davranıyorlar ve görevlerini kötüye kullanıyorlar.
3. Doktorluk eskisi gibi saygın bir meslek olmaktan çıktı.
4. Nitekim herkesle muhatap olup tartışabiliyorlar.
5. Doktorlar şiddeti hak ediyor.

Zihindeki bu bilgi temsileri model olarak adlandırılmaktadır. Model oluşturulmadan metin anlaşılmaz. Model, dili kullananın, olayın geçtiği metinden anladığı şeyi temsil etmektedir. Bu model yalnızca metnin temsili üzerinden ifade edilen bilgileri ön plana çıkarmaz. Aynı zamanda, ayrıntılar içerir ve olasılıkla okuyucuların kişisel bağlantılarını ve değerlendirmelerini de kapsar. Elbette bu temsil bilgileri metinde temsil edilmez. Örneğin; bir toplumda şiddet meşru sayılabilir ve sorunların çözümünde şiddete başvurulması normal karşılanabilir. Ya da doktorların görevlerini gerektiği gibi yapmadıkları (politik olanın yapılandığı anlam) görüşü ile doktorluğun saygın bir meslek olmaktan çıktığı düşünülebilir. Bunlar okuyucunun bildiği varsayılan önermelerdir. Bağlam modeli bakımından bakıldığında, önyargı sorumluluğu dışlanır. Örneğin, “siyahilere karşı değilim ama....” ifadesi ırkçılığın ta kendisidir. İncelenen haber metinlerinde de doktorların maruz kaldığı şiddete gerekçe yaratılarak doktorun şiddete zemin hazırladığı dolaylı olarak anlatılmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada, van Dijk'ın sosyo-bilişsel yaklaşımı kullanılarak, eleştirel söylem çözümlemesi perspektifinden doktora şiddet haberlerinin çözümlemesi yapılmıştır. Çalışma, Türkiye'de doktorlara yönelik şiddet haberlerinin geniş kapsamlı incelenmesinin önemini vurgulamakla birlikte örnek bir çözümleme sunma amacına uygun olarak doktora şiddet içeren haberler bakımından gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada, sağlıkta şiddetin neoliberal politikaların bir yansıması olarak değerlendirilmesi ve sosyo-politik bağlamda ele alınması gerektiği ön kabulü ile yola çıkılmış ve şiddet olaylarının yapısal sorunların bir yansıması olarak değerlendirilmesi gerektiği savunulmuştur.

Sağlıkta şiddet konulu haberlerde kullanılan dilin, toplumun sağlık çalışanlarına bakış açısını şekillendirdiği ve aynı zamanda bu bakış açısını yeniden ürettiği düşünülmektedir. Dolayısıyla, haber söyleminin ESÇ ile deşifre edilmesinin, sağlıkta şiddet olaylarının altında yatan toplumsal ve ideolojik nedenlerin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunabileceği düşünülmektedir. Bu katkı aynı zamanda toplumsal farkındalığın artırılmasına ve sağlık sektöründeki şiddet olaylarının azaltılmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesine de yardımcı olabilecek niteliktedir.

Çalışmada ilk elde Teun Adrina van Dijk'ın modelinin yalnızca makro-mikro şemasının tematik ve şematik yapı ile mikro yapı unsurlarından oluşmadığı ve metinsel yapı ile bilişsel süreçlerden oluşan iki ana başlığı kapsadığı saptanmıştır. Buna bağlı yapılan çözümleme, ana başlıklar altında yer alan unsurlar uyarınca van Dijk'ın modeline Türkçe haberlerin uyumlandığını göstermiştir.

Sabah ve Sözcü gazetelerinin haberleri sunma biçimi, bazı başlıkların sunumunda ortaya çıkan farklılıklar bir yana bırakıldığında iki gazetenin sunumlarında benzerlikler göze çarpmaktadır. Global ve yerel tutarlılık, sentaktik ve sözcük tercihler, tematik ve şematik yapı ve dolaylı anlatım ile bilişsel süreçlerin oluşumu benzerdir.

Elbette bu çerçevede haberlerin söyleminde ideolojik üretim de gerçekleştirilmiştir. Eleştirel dilbilimin kavramları eşliğinde ve çalışmada benimsenen sosyo-politik duruş çerçevesinde yapılan çözümlemede; haberlerde kullanılan dilin, doktorları şiddetin sorumlusu olarak gösterdiği ortaya konmuştur. Kuşkusuz konuyu

ÖZER, Ömer ve DORUK ŞAHİN, Özlem. (2024). Eleştirel Söylem Çerçevesi: Doktora Şiddet Haberlerinin Teun Adrian Van Dijk'ın Yaklaşımıyla Çözümlemesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (E-Gifder), 12 (3), 1150-1176.

gündemde tutma bakımından bu çalışmaların yeniden ve yeniden yapılması doğru olacaktır.

KAYNAKÇA

ALPTEKİN, Uygur (2019). *Türkiye sağlık sisteminin yeniden yapılandırılması: Neoliberal politikaların etkileri* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

BÜYÜKKANTARCIOĞLU, Nalan (2012). Söylem incelemelerinde eleştirel dilbilimsel boyut: eleştirel söylem çözümlemesi ve ötesi. Ö. Özer (Ed.), *Haberi Eleştirmek: Araştırma Alanlarına Göre Eleştirel Haber Çalışmaları* içinde (s. 161-198). Ankara: Literatürk Yayınları.

ÇINARLI, İnci ve YÜCEL, Halime (2013). Sağlık iletişiminin bakış açısı ile Türkiye'de sağlık işyeri ortamında sağlık çalışanlarına yönelik şiddet. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 3 (Melike Batur Yamaner Özel Sayısı), 32-51.

DORUK, Özlem (2013). Disiplin toplumu ve haber söylemi: Gökkuşuğu Derneği'nce yapılması planlanan yürüyüşün engellemesine ilişkin haberlerin çözümlemesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 2(1), 106-132.

- ÖZER, Ömer ve DORUK ŞAHİN, Özlem. (2024). Eleştirel Söylem Çerçevesi: Doktora Şiddet Haberlerinin Teun Adrian Van Dijk'ın Yaklaşımıyla Çözümlemesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (E-Gifder), 12 (3), 1150-1176.
- DURSUN, Çiler (2013). *İletişim Kuram Kritik*. İmge Yayınevi.
- ELPEZE ERGEÇ, Nüket (2010). *Medya ve Söylem*. Pegem Akademi.
- FAIRCLOUGH, Norman and WODAK, Ruth (1997). Critical discourse analysis. T. A. Van Dijk (Ed.), *Discourse as Social Interaction: Discourse Studies 2 (A Multidisciplinary Introduction)* içinde (s. 258-284). Sage.
- ÖCAL, Fatoş (2017). Neoliberal sağlık politikalarının etkinlik analizi. *Fiscaoeconomia*, 1(1), 77-98.
- ÖZER, Ömer (2001). Kazanılmış hakkın tersine çevrilmesi: 1 Mayıs 1996 olaylarının Türk basınında sunumu. *İletişim*, 9(9), 109–136.
- ÖZER, Ömer (2015). Teun Adrian Van Dijk örneğinde eleştirel söylem çözümlemesi. B. Yıldırım (Ed.), *İletişim Araştırmalarında Yöntemler: Uygulama ve Örneklerle* içinde (s. 197-286). Literatürk Yayınları.
- ÖZER, Ömer (2018). *Gökyüzüne çılglık: Öncülerden eleştirel söylem yaklaşımları ve örnek çözümlemeler*. Literatürk Yayınları.
- PALA, Kayıhan (2018). Türkiye’de sağlıkta kamu-özel ortaklığı şehir hastaneleri. B. Bora (Ed.), *Şehir Hastaneleri* içinde. İletişim Yayınları.
- Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası. (2013). *Sağlık çalışanları şiddet araştırması*.
- Sağlık ve Sosyal Hizmet Çalışanları Sendikası. (2022). *Sağlık çalışanları şiddet araştırması*.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM). (2013). *Meclis Araştırması Komisyonu Raporu*.
- VAN DIJK, Teun. A. (1983). Discourse analysis: Its development and application to the structure of news. *Journal of Communication*, 33(2), 20-43.
- VAN DIJK, Teun. A. (1988a). *New analysis: Case studies of international and national news in the press*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- VAN DIJK, Teun. A. (1988b). *News as discourse*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

ÖZER, Ömer ve DORUK ŞAHİN, Özlem. (2024). Eleştirel Söylem Çerçevesi: Doktora Şiddet Haberlerinin Teun Adrian Van Dijk'ın Yaklaşımıyla Çözümlemesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (E-Gifder), 12 (3), 1150-1176.

VAN DIJK, Teun. A. (1991). *Racism and the press*. Routledge.

VAN DIJK, Teun. A. (1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse & Society*, 4(2), 249-283.

VAN DIJK, Teun. A. (1995). Aims of critical discourse analysis. *Japanese Discourse*, 1, 17-27.

VAN DIJK, Teun. A. (2001). Critical discourse analysis. D. Tannen, D. Schiffrin, & H. Hamilton (Eds.), *Handbook of discourse analysis* içinde (s. 352-371). Blackwell.

VAN DIJK, Teun. A. (2002). Media contents: The interdisciplinary study of news as discourse. *A handbook of qualitative methodologies for mass communication research* içinde (s. 108-120). Routledge.

VAN DIJK, Teun. A. (2005). War rhetoric of a little ally: Political implicatures and Aznar's legitimatization of the war in Iraq. *Journal of Language and Politics*, 4, 65-91.

VAN DIJK, Teun. A. (2009). Critical discourse studies: A sociocognitive approach. R. Wodak, & M. Meyer (Ed.), *Methods of critical discourse analysis* içinde (s. 62-86). Sage.

VAN DIJK, Teun. A. (2012). Discourse and knowledge. *The Routledge handbook of discourse analysis* içinde (s. 587-603). Routledge.

VAN DIJK, Teun. A. (2014). *Discourse and knowledge: A sociocognitive approach*. Cambridge University Press.

VAN DIJK, Teun. A. (2015). Context. K. Tracey, C. Ilie, & T. Sandel (Eds.), *The international encyclopedia of language and social interaction* içinde (s. 198–213). Wiley.

VAN DIJK, Teun. A. (2015a). Critical discourse studies: A sociocognitive approach. R. Wodak, & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse studies* içinde (s. 62–85). Sage.

ÖZER, Ömer ve DORUK ŞAHİN, Özlem. (2024). Eleştirel Söylem Çerçevesi: Doktora Şiddet Haberlerinin Teun Adrian Van Dijk'ın Yaklaşımıyla Çözümlemesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (E-Gifder), 12 (3), 1150-1176.

VAN DIJK, Teun. A. (2015b). Critical discourse analysis. D. Tannen, H. E. Hamilton, & D. Schiffrin (Eds.), *The handbook of discourse analysis* içinde (s. 466-485). Wiley Blackwell.

VAN DIJK, Teun. A. and KINTSCH, Walter (1983). *Strategies of discourse comprehension*. Academic Press.

WEISS, Gilbert and WODAK, Ruth (2003). Introduction: Theory, interdisciplinarity and critical discourse analysis. G. Weiss, & R. Wodak (Eds.), *Critical discourse analysis: Theory and interdisciplinarity* içinde (s. 1-34). Palgrave MacMillan.

WODAK, Ruth (2002). Aspects of critical discourse analysis. *Zeitschrift für Angewandte Linguistik*, 36, 5-31.

WODAK, Ruth (2014). Critical discourse analysis. C. Leung, & B. V. Street (Eds.), *The Routledge companion to English studies* içinde (s. 302-317). Routledge.

WODAK, Ruth and MEYER, Michael (2009). Critical discourse analyses: History, agenda, theory and methodology. R. Wodak, & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analyses* içinde (s. 1-33). Sage.

Yazarların çalışmaya katkı oranları eşittir.

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.